

**MARKÉTA
DOČEKALOVÁ**

.....

TVŮRČÍ PSANÍ

PRO KAŽDÉHO

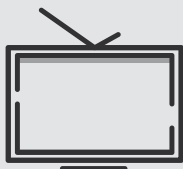
.....

1

MÁM TALENT
nakladatelství

2021

VYŠŠÍ ODBORNÁ ŠKOLA PUBLICISTIKY

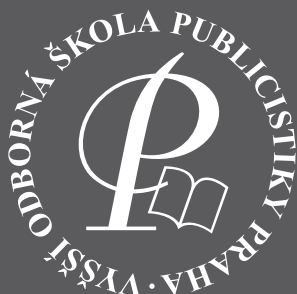
Pište!

Točte!

**Poznejte
publikum!**

Tvůrčí psaní pro média | Televizní a rozhlasová tvorba | Promotion a marketing

Praha 1, Opatovická 160/18

www.studujvosp.cz

© MÁM TALENT nakladatelství, s. r. o., 2021.

© Markéta Dočekalová, 2021.

ISBN 978-80-906506-0-2

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy:

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována ani šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávnění užití této knihy bude trestně stíháno.

Úvod

.....

Milí přátelé,

učebnice tvůrčího psaní, kterou držíte v rukou, vyšla poprvé v roce 2006. Od té doby vyšla ještě v mnoha dotiscích, až byla v roce 2015 vyprodána do posledního kousku. Nakladatel již bohužel neměl zájem ji opětovně vydat. Protože se však na mne neustále obracejí desítky zájemců, kteří se po učebnici ptají, rozhodla jsem se připravit ji k vydání znovu, tentokrát v osvěžené a rozšířené podobě.

Za těch deset let, co byla učebnice na trhu, se toho v mém profesním životě událo velmi mnoho. Jak víte, od roku 2000 se intenzivně věnuji výuce tvůrčího psaní ve svých kurzech. V prvé řadě tedy musím říci, že mi za tu dobu prošly rukama další přibližně dvě tisícovky autorů. Bylo vydáno více než 60 knih! V tomto čísle přitom nejsou započítány knížky, které si autoři vydali vlastním nákladem. Jde jen o rukopisy, které se podařilo vydat u českých nakladatelství. To je opravdu velký úspěch. V praxi to většinou vypadá tak, že autor u mne absolvuje vybrané kurzy tvůrčího psaní a následně pak ve speciálním programu pod mým vedením pracuje na své knize. Tímto způsobem vzniká nejvíce rukopisů, pro které se nakonec podaří najít nakladatele. Právě v této oblasti se za těch posledních deset let u mne udály největší změny!

Začala jsem provozovat literární portál www.mamtalent.cz, kde mohou autoři svá díla publikovat a získávat na ně zpětnou vazbu. Na portálu jsou dnes registrovány tisíce autorů a jejich textů a nakladatelé si již zvykli na portál chodit a vyhledávat zde literární talenty. Mnohé texty, které byly na portálu publikovány, jsou dnes již na trhu v podobě knížek!

Kromě literárního portálu jsem založila také literární agenturu MÁM TALENT, s. r. o., která nabízí autorům celou řadu služeb a ty talentované zastupuje na knižním trhu. To znamená, že pokud je rukopis knihy kvalitní a my věříme, že o něj bude na trhu zájem, snažíme se pro něj najít nakladatelství, které by ho vydalo. Nutné je také poznamenat, že žádná z knih, která kdy takto vyšla, nebyla vydána za finanční podpory autora. Zásadně se snažíme pro autory zajistit standardní podmínky – tedy aby veškeré náklady na vydání neslo nakladatelství a aby autor obdržel za svou knihu honorář.

Vznikem literární agentury MÁM TALENT jsem se stala první lektorkou tvůrčího psaní v ČR, která je schopná postarat se o autora komplexně. Nejdříve se v mých kurzech naučíte literární řemeslo, pak se pod odborným vedením snažíte psát a dokončit svůj rukopis a následně se pro Vás literární agentura vynasnaží najít nakladatelství, které Vaši knihu vydá.

Určitě není třeba říkat, že díky těmto aktivitám jsem získala celou řadu dalších, nesmírně zajímavých zkušeností, o které bych se s Vámi ráda podělila a o které jsem se také rozhodla tuto učebnici obohatit. Toto vydání by tak mělo být atraktivní a zajímavé i pro ty z Vás, kdo již „Tvůrčí psaní pro každého – první díl“ doma máte. Oproti původní podobě učebnice přibyla kapitola týkající se psaní a vydávání knížek, zejména prvotín, v ČR a rozšířena je také jak část věnovaná výuce publicistiky, tak část věnovaná tvorbě příběhu.

Jednou z činností, kterým se redakční tým v literární agentuře MÁM TALENT věnuje, je vytváření odborných posudků na literární díla. Jde o službu placenou a každý autor si ji může na svůj rukopis objednat. Získá tak podrobnou zpětnou vazbu, která mu velice pomůže. Dozví se, kde jsou v rukopisu slabá místa, jak a kde chybuje, co je třeba upravit nebo vyškrtnout či zcela přepsat a proč vlastně. Protože agenturní redaktoři udělají ročně desítky posudků na literární díla, požádala jsem některé z nich o názor. Kdo jiný by měl lépe umět říci, v čem začínající autoři nejčastěji

při psaní knížky chybují, než právě oni? Věřím, že i tyto sdělené zkušenosti pro Vás budou v mnohém cenné.

Stále platí to, co jsem napsala již v roce 2006. Dnes a denně potkávám ve svých kurzech mnoho nadšených „psavců“, kteří se chtějí naučit psát. Denně prožívám se svými kurzisty okamžiky radosti i zklamání, které je na cestě za vysněnými cíli provázejí. Někteří dosahují úspěchů rychle, jiným to dá práce poněkud více. Kdo však trénuje usilovně (hodně píše, zná literární řemeslo a snaží se ho ovládnout) a s plným nasazením (což znamená dát do toho nejen čas, ale v první řadě také celé své srdíčko), většinou skutečně úspěchu dosáhne. Potvrzuje to nejen téměř 60 knih, které byly mým kurzistům vydány, ale také fakt, že se umísťují skvěle i v prestižních literárních soutěžích. Například v roce 2015 se stala vítězkou literární soutěže nakladatelství Fragment, „Hledá se autor bestselleru“, má kurzistka. V dubnu 2016 byly vyhlášeny výsledky další prestižní literární soutěže, a sice nakladatelství Albatros. Zvítězil text autorky, která na něm pracovala v mém individuálním programu. Právě tyto úspěchy jsou důkazem, že talentovaný autor, má-li kvalitní lektorské vedení, může skutečně dosáhnout úspěchů.

Když jsem při prvním vydání této učebnice napsala, že jsem se snažila, aby vznikla učebnice kamarádká a lidská, která se stane Vaším každodenním rádcem a pomocníkem, platí to dnes ještě více než tehdy. Mým cílem byla učebnice „pro každého“.

Nezáleží na tom, kolik je Vám let. V kurzech se potkávám s těmi, co mají čerstvě občanku, i s těmi, kteří si dávno již užívají spokojeného důchodu. Jednu z nejlepších reportáží, co jsem kdy četla, napsala kurzistka, které bylo téměř sedmdesát let. A literární soutěž, pořádanou v rámci jednoho z kurzů, zase pro změnu vyhrála nejmladší účastnice – teprve čtrnáctiletá dívka. Chcete-li psát, na věku nezáleží. Nejdůležitější je vaše chuť, odvaha a píle. Pokud jsou vám tyto tři věci vlastní, věřím, že taje i úskalí tvůrčího psaní s touto publikací nakonec zvládnete.

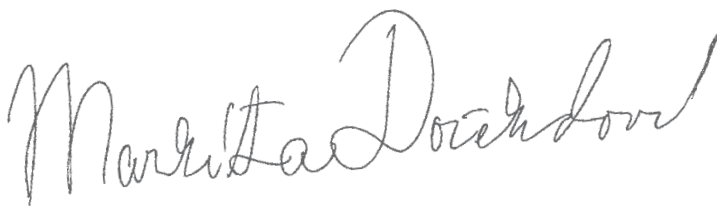
V učebnici se seznámíte s nejpoužívanějšími současnými publicistickými žánry. Celkově jich projdeme 15 a detailně si také vyložíme problematiku stavby příběhu a budování postav, což je základ pro budoucí literární formy (jako je povídka, novela nebo třeba román) i pro filmovou tvorbu. Po zvládnutí učebnice by pro Vás nemělo být problémem pořídit a zpracovat kvalitní rozhovor, napsat reportáž, sloupek, glosu nebo třeba fejeton. Měli byste být schopni psát menší literární útvary a také vymyslet dobrý příběh, zajímavé postavy, správně v příběhu rozvrhnout děj a podobně.

Závěrem bych ráda poděkovala všem svým kurzistům, a to nejen za neustálé podněty, kterých se mi od nich při výuce dostává, ale hlavně i za svolení k publikování jejich prací, jež jsem použila v praktických cvičeních této knihy.

Protože mě vždy zajímaly názory mých svěřenců, můžete mi kdykoliv napsat na kteroukoliv z mých e-mailových adres:

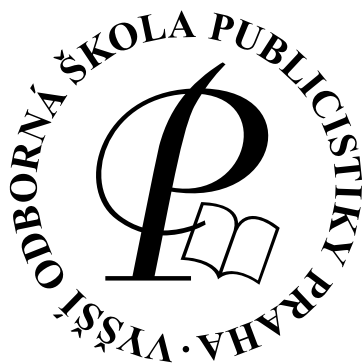
info@scenare.cz, info@TvurciPsani.cz,
docekalova@mamtalent.cz,

stejně tak jako můžete navštívit mé stránky
www.TvurciPsani.cz nebo můj literární portál
www.mamtalent.cz.

Přeji Vám hodně úspěchů v cestě
za vysněnými autorskými cíli!

Vaše Markéta Dočekalová

GARANT ODBORNÉ KVALITY

Obsah

.....

Úvod	5	3.2	Blogy – internetové deníčky	78	
		3.2.1	Tipy pro psaní úspěšného blogu	83	
1.	Co obnáší tvůrčí psaní?	13			
1.1	Co to je tvůrčí psaní?	13	4.	Žurnalistika	87
1.2	Mohu se psaní naučit?	22	4.1	Zpravodajství	89
1.3	Tvůrčí psaní jako koníček	26	4.2	Publicistika	90
1.4	Tvůrčí psaní jako přivýdělek	30	4.3	Teorie žánrů	92
1.5	Tvůrčí psaní jako hlavní obživa	34			
1.6	Jaká je šance stát se slavným?	37	5.	Reportáž	99
1.7	Odvážnému štěstí přeje?	41	5.1	O čem psát?	101
1.7.1	Vydání knihy vlastním nákladem	42	5.2	Jak psát?	103
1.7.2	Obsah	44	5.3	Kompozice a detail	105
1.7.3	Najměte si odborníky	46	5.4	Kompozice, detaily a fakta v praxi	108
1.7.4	Tiskárnu vybírejte s rozmyslem	52	5.5	Nejčastější chyby	111
1.7.5	Kam s ní?	54	5.6	Praktika – reportáž	112
1.7.6	U první je důležité, aby byla...	57			
		6.	Interview	135	
2.	Teorie versus praxe	61	6.1	Trocha historie	136
2.1	Rozhovory	63	6.2	Jak na to	137
2.2	Recenze	64	6.3	Teorie žánru	141
2.3	Reportáže	66	6.4	Rozhlas a televize	145
2.4	Obrazový materiál	67	6.5	Dobré rady	146
2.5	Novinářská etika	70	6.6	Praktika – interview	148
3.	Internet	75	7.	Fejeton	167
3.1	Žurnalistika na internetu	75	7.1	Metoda psaní fejetonu	168

7.2	Praktika – fejeton	173	15.6	Budování postav	275
			15.7	Praktika – postavy	286
8.	Sloupek	183	15.8	Závěr (rozuzlení)	288
8.1	Rozdíl mezi fejetonem a sloupkem	184	15.9	Rekapitulace	292
8.2	Téma pro sloupek	186	15.10	Sloučení všech částí děje v jeden celek	295
8.3	Praktika – sloupek	188	15.11	Praktika – příběh	301
9.	Recenze	197	16.	Co dál?	321
9.1	Literární blogerky a blogeři	198	16.1	Spolupráce s médii	324
9.2	Praktika – recenze	199			
			17.	Nejčastěji pokládané otázky	331
10.	Komentář	207			
10.1	Praktika	208	18.	Přílohy	341
			18.1	Sedmero práv novináře	341
11.	Glosa	221	18.2	Etický kodex novináře	343
11.1	Praktika	222	18.3	Deklarace principů novinářského chování	346
12.	Soudnička	227	19.	Klíč k praktikám	349
12.1	Praktika	228			
			Internetové odkazy		360
13.	Nekrolog	235	Seznam použité literatury		362
13.1	Praktika	236	Rejstřík věcný		364
14.	Další žurnalistické žánry	241			
15.	Příběh	245			
15.1	Nápad a námět	245			
15.2	Praktika – knižní námět	253			
15.3	Začátek příběhu – situace	254			
15.4	Hlavní část příběhu – komplikace	263			
15.5	Dialog – obecné informace	269			

1.

Co obnáší tvůrčí psaní?

Každý z vás má samozřejmě jiná očekávání. Ráda bych se v této kapitole s vámi věnovala tomu, co oblast tvůrčího psaní vlastně obnáší. Ze své praxe s kurzisty vím, že vás všechny trápí stejné otázky a na ty nejdůležitější si v této kapitole odpovíme. Než skutečně začnete psát pro veřejnost, měli byste dobře vědět, co všechno vás může potkat a také nejspíše potká. Chystáte se otevřít pomyslné dveře do světa, kde vaše jméno ztratí punc anonymity a vaše myšlenky se stanou zbožím. Pokud v tomto světě uspějete, ještě mnohokrát si na tuto první kapitolu vzpomenete, to mi věřte. A je dokonce možné, že všechna varování v ní obsažená oceníte až za poměrně dlouhou dobu. Byla bych ale špatným učitelem a rádčem, kdybych právě touto kapitolou nezačala.

— 1.1 — Co to je tvůrčí psaní?

Psát se učíme všichni, po technické stránce tedy můžeme většinou všichni říci, že psát umíme. Psaní je jedna z prvních disciplín, která nás po zasednutí do školní lavice potkává. Během našeho života nás potom psaní provází dále, a i když mění své formy a způsoby (dříve se například hodně psávaly klasické dopisy, dnes naopak převládají dopisy elektronické formou e-mailu), nikdy se vlastně psaní nezbavíme. Není však psaní jako psaní. Co to vlastně je za disciplínu to „tvůrčí psaní“?

Někteří z nás postupem času zjistí, že je jim psaní blízké. Poznává se to docela snadno – máte chuť si sednout a zaznamenat písemně své dojmy, pocity nebo zážitky. Dříve si mnoho děvčat psávalo deníček, dnes si mnoho lidí zřizuje elektronické deníčky na internetu, tzv. blogy. Ačkoli funkce těchto deníčků je vlastně stále stejná – dát průchod vlastním emocím a pustit je ven formou psaného slova – smysl je rozdílný. Zatímco dříve si dívky psávaly deníčky právě jen proto, aby si ulevily a někomu či spíše „něčemu“ svěřily své nejhlubší pocity a zážitky, elektronické deníčky jsou určené ke čtení široké veřejnosti. Klasický dívčí deníček 19. nebo počátku 20. století byl cosi velice intimního, cosi, co se pečlivě schovávalo a nebylo určeno ke čtením ostatním. Dnešní elektronické deníčky jsou naopak určené pro veřejnost, jejich autoři již ve fázi psaní vědí, že se svěřují „světu“. Je to velice hezký příklad, jak si ukázat základní rozdíl mezi „psaním“ a „tvůrčím psaním“. Tvůrčí psaní jakožto disciplína je totiž obor, který dává vzniknout různým druhům literárních děl s cílem poskytnout je ke čtení veřejnosti. Zní to možná až neuvěřitelně prostě a samozřejmě, ale pro pochopení disciplíny tvůrčího psaní je to velice důležité. Pokud totiž píšete skutečně jen pro sebe a vaším cílem není dát své výtvary komukoliv číst, potom nemusíte ani absolvovat žádné kurzy tvůrčího psaní. Zkrátka si pište sami pro sebe a ničím jiným se neznepokojte. Psychologové doporučují psaní i jako jistý druh uvolnění a utřídění myšlenek a v posledních letech dokonce i jako terapii. Z pohledu ryze profesního je autor člověkem, který píše v první řadě proto, aby jeho díla četli ostatní. Odkrývá své nitro a duši a očekává určitou zpětnou vazbu od svých čtenářů. Tato vazba je pro autora velice důležitá, ale zároveň také často hodně bolestná. Tvoří totiž to, čemu říkáme „kritika“ a co je základní a neoddelitelnou součástí tvůrčího psaní. S kritikou se každý autor musí naučit žít a často to je právě kritika, která ho může uvrhnout do temných vod pochybností, zda má jeho psaní vůbec nějaký smysl.

Co je to?

Tvůrčí psaní jakožto disciplína je obor, který dává vzniknout různým druhům literárních děl s cílem poskytnout je ke čtení veřejnosti.

Z pohledu ryze profesního je autor člověkem, který píše v první řadě proto, aby jeho díla četli ostatní. Odkrývá své nitro a duši a očekává určitou zpětnou vazbu od svých čtenářů.

Tvůrčí psaní je oblastí lidské činnosti, kde si člověk velice často klade otázku, zda to má smysl. Kladou si ji jak začínající autoři, tak zkušení profesionálové. Rozdíl je pouze v tom, že ti zkušení vám to jen málokdy přiznají. Tvůrčí psaní má totiž jedno veliké úskalí – není jako pečení bábovky. Bábovku buď upečete dobře a všem chutná, nebo se nepovede a hned to poznáte. S psaním je to v tomto ohledu mnohem složitější. Někteří vás budou chválit a plácet po zádech a jiní budou říkat, že vaše psaní nestojí za nic. Zcela běžně budete dostávat zcela protichůdné ohlasy na svou tvorbu a nikdy vlastně nebudete pořádně vědět, jak na tom jste. Bohužel, na tento fakt si musí každý autor zvyknout a musí se naučit usínat bezstarostným spánkem i v těch dnech, kdy ho kritika cupuje na cimpr campr. Ne, to není arogance ani namyšlenost. To je pud sebezáchovy každého autora.

Tak jako nikdy nebudete vědět, jestli je váš materiál skutečně dobrý nebo špatný, nikdy není jasné, který kritik má vlastně pravdu. Proto svým studentům vždy říkám: „Pokud vás tvůrčí psaní baví, je vám při něm dobře a píšete srdcem, potom to rozhodně smysl má.“ Většina autorů přiznává, že psaní pro ně má zejména hluboký osobní smysl, je to určitá ventilace emocí a to nikdy není k zahzení. Protože jsou však tito lidé duši „autoři“, potřebují ke své spokojenosti svá díla zveřejňovat, jak jsme si vysvětlili výše. A mnoho z nich právě díky této potřebě trpí, protože si nikdy nejsou jistí, zda jsou, nebo nejsou dobří. Možná řeknete, že v tom-

to ohledu je skvělý internet, kde každý autor může vcelku bez větších potíží publikovat a ihned sledovat reakce čtenářů na své dílo. Potíž je však v tom, že čtenáři daleko radši napíší svůj ohlas na něco, co se jim nelíbí, než na něco, co je nadchlo. Praxe ukazuje, že jen velmi malé množství čtenářů napíše pozitivní ohlas, pošle pochvalu, zkrátka autora „jen tak“ pochválí. Setkáváme se s tím dnes a denně i v běžné praxi novin a časopisů, sledujeme to v televizích. Většina lidí sedne a napíše svůj ohlas ve chvíli, kdy jsou nespokojeni. Často tím pro autora vzniká zkrácený obrázek toho, jaká je vlastně jeho tvorba. A zkušený autor vám řekne, že když v ohlasech pod materiálem zveřejněném na internetu najde nějaké ty pochvaly, většinou je to důvod k opravdu hodně velké radosti. Kritizovat, hanit a „navážet“ se do autora je totiž zajímavější. Bohužel, často to však o skutečné kvalitě jeho tvorby neříká vůbec nic. Tím spíš, že mnohé internetové diskuse se dnes spíše stávají přehlídkou exhibicionistů a chytráků, kteří sice sami nikdy nic nenapsali, ale nesmírně je baví autora deptat. Kdyby si mnozí z nich něco napsat zkusili, možná by pak měli více pochopení pro nedostatky v textu a dokázali by o nich s autorem diskutovat bez zášti a vulgarismů. Obávám se však, že toho se hned tak nedočkáme.

Měli byste vědět

Praxe ukazuje, že jen velmi malé množství čtenářů napíše pozitivní ohlas, pošle pochvalu, zkrátka autora „jen tak“ pochválí. Setkáváme se s tím dnes a denně i v běžné praxi novin a časopisů, sledujeme to v televizích. Většina lidí sedne a napíše svůj ohlas ve chvíli, kdy jsou nespokojeni. Často tím pro autora vzniká zkrácený obrázek toho, jaká je vlastně jeho tvorba.

Co tedy zbývá nebohému autorovi, když chce vědět, jak si vlastně stojí? Je to snad zaklínadlo dnešní doby jménem sledovanost a prodejnost? Je měřítkem kvality skutečný zájem čtenářů, tedy počet prodaných výtisků knížky, magazínu, novin... nebo třeba návštěvnost filmu v kinech? Kdybychom tvrdili, že ano, znamenalo by to současně, že nejkvalitnější žurnalistika se objevuje na stránkách bulváru a nejlepší filmy jsou komerční trháky typu „Kameňák“, neboť z masového hlediska je o ně největší zájem. Určitě se ale shodneme na tom, že o samotné umělecké kvalitě díla masová návštěvnost nebo prodaný náklad vypovídá opravdu jen velmi, velmi sporadicky. Co tedy? Je to snad naopak? Je kvalitním dílem to, co čtou minority? Poznává se kvalitní spisovatelská nebo novinářská práce podle toho, že neoslovuje masy? I to je samozřejmě nesmysl. Je mnoho úžasných a skutečně kvalitních filmů, jejichž návštěvnost byla v pravdě masová, a mnoho kvalitních knih, jichž se prodala závratná množství. Ani tady odpověď bohužel nenajdeme.

Zbývá nám tedy poslední měřítko – takzvaná odborná kritika. A mohlo by se zdát, že to bude skutečně jediné objektivní měřítko kvality, protože jde o posouzení erudovaným odborníkem. Ani to však není tak jednoduché, jak by se mohlo na první pohled zdát. I kritik si totiž chce udělat „jméno“ a chce se stát „známým“. A to se mu mnohem rychleji povede, když bude ostře kritizovat, než když bude chválit. Proto si všimněte, že pochvalných kritik najdete v tisku jen minimum. Ono to zároveň má i své opodstatnění, protože jde o „kritiku“, nikoliv o „hodnocení“, či dokonce „pochvalu“. Úkolem kritika je kritizovat, tedy analyzovat a nacházet chyby, a je-li kritika konstruktivní, potom také navrhopvat řešení. Často potom slyším od začínajících autorů, že kritik jim vše zkritizoval. Inu samozřejmě, vždyť je to jeho chléb, jeho obživa. A autor se s tím musí smířit. To však zdaleka není jediný problém s tzv. odbornou kritikou. Je tu ještě další, mnohem závažnější problém, který dnes a denně potkáváme přímo v praxi. Mohli bychom ho

nazvat „kritici versus čtenáři“. Paradoxně totiž oficiální kritika bývá od názorů čtenářské obce hodně odlišná a někdy dokonce až tak moc, že autoři řeší otázku, zda mají psát tak, aby se to zalíbilo kritice, nebo tak, aby se to líbilo čtenářům. Osobně preferuji variantu číslo dvě, bez ohledu na to, že stoupání po pomyslném kariérním žebříčku bude jisto jistě pomalejší.

Měli byste vědět

Kritik si chce udělat „jméno“ a chce se stát „známým“. A to se mu mnohem rychleji povede, když bude ostře kritizovat, než když bude chválit. Proto si všimněte, že pochvalných kritik najdete v tisku jen minimum. Ono to zároveň má i své opodstatnění, protože jde o „kritiku“, nikoliv o „hodnocení“, či dokonce „pochvalu“. Úkolem kritika je kritizovat, tedy analyzovat a nacházet chyby, a je-li kritika konstruktivní, potom také navrhnout řešení. Paradoxně však oficiální kritika bývá od názorů čtenářské obce hodně odlišná a někdy dokonce až tak moc, že autoři řeší otázku, zda mají psát tak, aby se to zalíbilo kritice, anebo tak, aby se to líbilo čtenářům.

Vedle odborných kritik však existuje ještě i hodnocení díla, které nazýváme recenzí. S tímto žánrem se seznámíte i v této publikaci, ale v tuto chvíli je vhodný okamžik, abychom se tu zmínili, že pro autora je mnohem důležitější názor recenzenta než odborného kritika. Zatímco kritik pouze hledá chyby, recenzent by měl dílo komplexně a objektivně zhodnotit. Kritik je vlastně oponentem, píše cosi jako oponenturu, má autora svou kritikou bičovat k lepšímu výkonu. Recenzent je však někdo, kdy by měl být schopen dílo skutečně odborně a objektivně posoudit. Recenzent některé části díla chválí, jiné kritizuje, analyzuje a porovnává s jinými srovnatelnými díly. Recenze je tedy pro autora

stravitelnější a také mu snáze může pomoci než ostrá odborná kritika, která ho většinou jen uvrhne do totální deprese. Dobrých recenzentů je však jako šafránu a navíc, aby vaši prvotině skutečně dobrý recenzent věnoval vůbec pozornost, musíte mít už pro svou prvotinu docela velkou reklamu. V množství knih (cca 18 tisíc titulů ročně), které dnes na trhu vycházejí, tak většina prvotin bez povšimnutí zapadne. A pokud se nějakému začátečníkovi stane, že ho odborná kritika roznese na kopytech, může se z toho tedy spíše radovat – lepší reklamu si nemohl přát. Už samotný fakt, že si ho někdo všiml a věnoval mu čas a prostor, je velkým úspěchem. A to je také jediný recept, jak je možné na kritiku pohlížet, vyrovnat se s ní a přežít ji. Nic to však nemění na faktu, že nikdy nebudete pořádně vědět, zda je vaše dílo tak geniální, nebo tak špatné, neboť hranice mezi tím je velmi tenká a měřítka kvality jsou velmi nepřesná a subjektivní.

Za zmínku jistě stojí i fakt, že mnoho autorů spoléhá na názor rodiny a nejbližších přátel. Jiní mají kolem sebe tzv. „beta-čtenáře“, tedy jedince, kteří jsou ochotni fungovat jako zkušební čtenáři. Osobně nedoporučuji spoléhat na názor rodiny – maminky, otce, tchýně, manžela, manželky, přítele apod. Většinou tyto názory nebývají ani poctivé ani objektivní. Někdy nadržují a jindy jsou naopak zbytečně přísné a křivdí, protože někteří rodinní příslušníci mohou mít i velmi vysoká očekávání. Dobrým řešením se mohou jevit zkušební čtenáři v podobě přátel, kteří to s vámi myslí poctivě a nemají důvod se nad vás ani povyšovat, ani vám zbytečně lichotit. Pokud máte kolem sebe alespoň tři, pak vám jejich názory mohou být skutečně k užitku. Neznamená to, že byste hned měli začít měnit to, co se někomu nelíbí. Pozorně naslouchejte zejména tomu, co se v reakcích čtenářů opakuje. Stěžují si dva ze tří na to, že byl začátek knihy nudný? Pak určitě stojí za to se nad tím zamyslet. Pokud jste ochotni do sebe a své tvorby investovat i nějaké finanční prostředky, pak vám rozhodně doporučuji využít služby mé literární agentury

(www.mamtalent.cz) a nechat si vytvořit na text odborný posudek. Naši redaktoři jsou velice zkušení a za své peníze od nich obdržíte posudek, který vám vysvětlí, kde všude jsou slabá místa

Co je to?

Zatímco kritik pouze hledá chyby, recenzent by měl dílo komplexně a objektivně zhodnotit. Kritik je vlastně oponentem, píše cosi jako oponenturu, má autora svou kritikou bičovat k lepšímu výkonu. Recenzent je však někdo, kdy by měl být schopen dílo skutečně odborně a objektivně posoudit. Recenzent některé části díla chválí, jiné kritizuje, analyzuje a porovnává s jinými srovnatelnými díly.

Měli byste vědět

V množství knih, které dnes na trhu vycházejí, většina prvotin bez povšimnutí zapadne. A pokud se nějakému začátečníkovi stane, že ho odborná kritika roznese na kopytech, může se z toho tedy spíše radovat – lepší reklamu si nemohl přát. Už samotný fakt, že si ho někdo všiml a věnoval mu čas a prostor, je velkým úspěchem.

Měli byste vědět

Dobrym řešením se mohou jevit zkušební čtenáři v podobě přátel, kteří to s vámi myslí poctivě. Pokud máte kolem sebe alespoň tři, pak vám jejich názory mohou být skutečně k užítku. Neznamená to, že byste hned měli začít měnit to, co se někomu nelíbí. Pozorně naslouchejte zejména tomu, co se v reakcích čtenářů opakuje. Stěžují si dva ze tří na to, že byl začátek knihy nudný? Pak určitě stojí za to se nad tím zamyslet.

vašeho textu a jak na tom vlastně s kvalitou literárního textu jste. Posoudit si přitom můžete nechat jak malý text (krátkou povídku), tak i celou knihu.

V životě každého autora přicházejí okamžiky, kdy má chuť se na všechno vykašlat a přestat psát. Nezáleží přitom vůbec na tom, kolik za sebou máte publikovaných článků, vydaných knih nebo natočených scénářů. Pocit, že to je všechno k ničemu, k autorskému životu zkrátka patří. Nenechte se tímto pocitem zviklat! Nenechte se jím odradit a srdnatě pokračujte dál. U tvůrčího psaní platí mnohem více než kde jinde, že není na světě autor ten, aby se zavděčil lidem všem (a už vůbec ne kritikům). A je-li kdekoliv na světě jediný člověk, kterému jste svou tvorbou udělali radost, zpřijemnil mu večer, nebo dokonce i pomohli, potom to rozhodně smysl má. Bohužel, jen někdy máte to štěstí, že se o existenci takového člověka dozvíte.

Kdysi dávno jsem napsala povídku, kterou oficiální kritika zcela roznesla na kopytech. A vzápětí mi přišel dopis od jakési čtenářky, která mi psala, že po přečtení mé povídky změnila názor a rozhodla se nespáchat sebevraždu. Zatrulo mi. Ano, až takový dosah může mít to, čemu zcela prostě a obyčejně říkáme „tvůrčí psaní.“ A já se ptám: „Měla ta špatná povídka smysl? A byla vůbec špatná?“ Vidíte, tvůrčí psaní přináší mnoho otázek a hledání odpovědí není vždy snadné. Většinou však platí, že píšete-li s nadšením a srdcem, vaše činnost smysl má. Již v tomto okamžiku, na začátku své autorské cesty, si však musíte být vědomí faktu, že ne každému se bude líbit to, co píšete, a že ne každý to bude říkat něžně. Akceptujte to, ale nepřestávejte psát. Přesně toto všechno se totiž skrývá za těmi dvěma, zdánlivě obyčejnými slovy – „tvůrčí psaní“.

Měli byste vědět

U tvůrčího psaní platí mnohem více než kde jinde, že není na světě autor ten, aby se zavděčil lidem všem a už vůbec ne kritikům.

má tak vždy svůj rub i líc. Jak je skvělé, že se dnes tak snadno může každý veřejně vyjadřovat! Jak je nevděčné, že to může dělat snadno opravdu každý!

Podobně snadné je dnes i vydání knihy. Dříve bylo něco takového pro jednotlivce naprosto finančně nedostupné. Dnes už nemusíte čekat, až některé nakladatelství přijme k vydání váš rukopis. Můžete si svou knihu vydat sami. Díky kvalitnímu digitálnímu tisku dokonce není problém vydat knihu v nákladu deseti výtisků a nevyjde vás to vůbec nijak příliš drahο. Proto stále více autorů řeší svůj problém s nalezením nakladatelství po svém – sami si knihu vydají. Protože zájemců o tento způsob průniku na literární trh stále přibývá a také proto, že dnes jsou technologie skutečně jinde než před deseti lety, je určitě na čase věnovat tomuto způsobu vydávání knih v této učebnici místo.

— 1.7.1 — Vydání knihy vlastním nákladem

Žádné složité obíhání nakladatelství, žádné hádání se o to, co je třeba přepsat nebo vyškrtat. Obálka knihy dle vašeho gusta, protože si ji děláte sami. Více peněz z prodeje a pohodička v tom, že vám do toho vůbec nikdo nemluví. Tak v očích mnoha autorů vypadá vydání knihy vlastním nákladem. Věci ale často nejsou takové, jaké se na první pohled zdají...

Najít nakladatele pro rukopis, to dnes vůbec není jednoduchá záležitost. Najít ho pro autorovu prvotinu, to je naprosté martyrium. Znáám to dobře, protože má literární agentura MÁM TALENT se věnuje hlavně začínajícím autorům a jejich prvotinám.

Autoři, kteří se pokusili svou prvotinu nabízet nakladatelstvím, mají obdobnou zkušenost. Už vědí, jaké to je, když obesílají nakladatele a z nich odpoví jen každý desátý. Z těchto odpovědí je většina z kategorie „děkujeme, ale rukopis se nám momentálně nehodí do edičního plánu“. Je to úmorná činnost, která většině autorů navíc nenápadně, ale jistě ukusuje ze sebevědomí a bere

víru, že někdy něco skutečně vydají. Ti hodně vytrvalí to vydrží rok. Potom svou snahu buď vzdají a raději se vrhnou na jinou svou zálibu, nebo udělají zásadní rozhodnutí, které zní: „Vydám si to sám!“

O čem se nemluví

Nabízení prvotiny nakladatelstvím je úmorná činnost, která většinu autorů nenápadně, ale jistě ukusuje ze sebevědomí a bere víru, že někdy něco skutečně vydají.

Na českém literárním trhu vychází rok co rok přibližně 18 tisíc knižních titulů. Z toho beletrie činí každoročně mezi pěti až šesti tisíci tituly. Kdyby knihkupectví měla mít od každé takové knížky jednu, budou potřebovat pořádný kus místa k jejich vystavení. Šance, že zrovna tu vaši návštěvník najde, je mizivá. Konkurence je obrovská. Uvažování čtenářů je přitom velmi přímočaré a jednoduché – aby zaplatili za knihu v průměru 240 korun, musí jim to tzv. stát za to. Bude právě ta vaše prvotina vydaná vlastním nákladem stát za to?

S odpovědí na tuto otázku souvisí velmi mnoho dalších věcí. Vezměme to tedy hezky popořádku.

Měli byste vědět

Na českém literárním trhu vychází rok co rok přibližně 18 tisíc knižních titulů. Z toho beletrie činí každoročně mezi pěti až šesti tisíci tituly. Kdyby knihkupectví měla mít od každé takové knížky jednu, budou potřebovat pořádný kus místa k jejich vystavení. Šance, že zrovna tu vaši návštěvník najde, je mizivá.

Užitečné rady

- ✎ Nemějte zbytečně velké oči, držte se při zemi.
- ✎ I nakladatelství dnes upřednostňují raději menší náklad a následný dotisk než zbytečně velký náklad, který se neprodá.
- ✎ Zvažte svou pozici. Velká nakladatelství většinou nechávají od prvotín tisknout 1000 až 1300 kusů. Nestačilo by ve vašem případě pět set a pak udělat dotisk?
- ✎ Nešetřete na obálce knihy, protože může být důvodem, proč vás distribuce odmítne a kniha se ke čtenářům nedostane.
- ✎ Nedělejte sazbu knihy amatérsky. Pokud má zákazník za knihu zaplatit, chce, aby byla kvalitní.
- ✎ Zvažte, zda ovládáte češtinu a zejména interpunkci tak dobře, že se obejdete bez jazykového korektora!
- ✎ Oslovte nejméně 3 tiskárny a požádejte je o kalkulaci zakázky. Je dobré nechat si udělat kalkulaci například na 500 i 1000 kusů.
- ✎ Obecně platí, že do 500 kusů se vyplatí více digitální tisk, nad tento počet pak tisk ofsetový.
- ✎ Zajímejte se, jestli je v ceně tiskárny započtena doprava nebo zda ji budete muset zaplatit zvlášť.
- ✎ Některé tiskárny umožňují také uskladnění knih a jejich postupnou expedici dle potřeby. Ptejte se na to.
- ✎ Pokud si neumíte představit jednotlivé typy vazeb a druhy papírů, vyplatí se tiskárnu navštívit osobně a vše si prohlédnout.
- ✎ Na území ČR je možné prodávat jen ty knihy, které mají ISBN (to je podmínka prodeje). Proto je nutné, abyste si ISBN zařídili.

- ✎ Vyřídít ISBN stojí čas, ale jinak je jeho poskytnutí v ČR zdarma. Na internetu najdete různé firmy, které pro vás ISBN zařídí, ale v takovém případě za vyřízení zaplatíte (platíte za to, že někdo věnoval čas vyřízení záležitosti a předal vám přímo již vyřízené ISBN).
- ✎ Pokud vydáte knihu vlastním nákladem, musíte splnit podmínky stanovené zákonem č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích. Což mimo jiné znamená, že jste povinni bezplatně a na svůj náklad odevzdat do 30 dnů ode dne vydání stanovený počet povinných výtisků těmto příjemcům: dva povinné výtisky Národní knihovně České republiky, jeden povinný výtisk Moravské zemské knihovně v Brně, jeden povinný výtisk Vědecké knihovně v Olomouci, jeden regionální povinný výtisk Městské knihovně v Praze a místně příslušné krajské knihovně podle sídla vydavatele. V případě, že tuto povinnost nesplníte, vystavujete se riziku pokuty až 50 000 Kč.
- ✎ Pokud z nějakého důvodu na vytisknutí knihy spěcháte, začněte se s tiskárnami domlouvat včas. Obecně platí, že před významnými knižními veletrhy a před Vánoci mívají tiskárny hodně napilno a nemusíte se do pořadí hned tak dostat.

3.

Internet

S rozvojem internetu vzniklo další médium, sdělovací prostředek s obrovskou mírou flexibility a rychlosti, jak pokud jde o šíření a publikování informací, tak pokud jde o možnost reagování na požadavky a ohlasy čtenářů. Internet přinesl cosi, co bylo dříve v žurnalistice běžné pouze u televize, rádia a tiskových agentur, v novinách to však bylo zcela nemyslitelné – totiž aby noviny informovaly o události během několika málo minut poté, co k ní došlo. Nebo aby přímo autor článku mohl osobně diskutovat se svými čtenáři jen chvíli poté, co byl jeho článek zveřejněn. Samozřejmě bychom mohli jmenovat celou řadu dalších přelomových novinek, které internet přinesl „psaným médiím“, ale myslím, že všichni víte, o čem mluvím. Internetové noviny a magazíny jsou zkrátka rychlejší než všechna tištěná periodika a navíc jsou natolik interaktivní, že umožňují přímou a takřka nepřetržitou komunikaci se čtenáři. O něčem takovém si mohou nechat klasická tištěná média jen zdát.

— 3.1 — Žurnalistika na internetu

Je zřejmé, že vznik mnoha internetových novin a magazínů silně zvedl také poptávku po publicistech, zkrátka přibylo pracovních míst pro novináře. Na první pohled to tedy vypadá velice pozitivně. Skutečnost je však mnohem složitější. Vzhledem k tomu, že přístup na tyto internetové magazíny nebo noviny je takřka

výhradně zdarma, jedinou možností jejich obživy je reklama. Konkurence je obrovská a uživit se není pro takové internetové médium vůbec jednoduchou záležitostí. Proto existuje jenom několik internetových médií, která skutečně najímají profesionální novináře a klasicky je zaměstnávají. Valná většina však nemá peníze na to, aby autory zaplatila, nebo je platí jen velice špatně.

Z výše uvedených důvodů internetová média většinou využívají služeb „dobrovolných externích spolupracovníků“, což mohou být například studenti žurnalistiky či publicistiky nebo třeba začínající autoři s velmi malými zkušenostmi. Na jednu stranu je to opět dobré, protože vznikl prostor, kde se tito „psavci“ mohou učit, na druhé straně to má pochopitelně vliv i na kvalitu příspěvků.

Kvalita internetových médií po stránce obsahové navíc velice souvisí s tím, o čem jsem psala výše – s obrovskou mírou flexibility a rychlosti. Skoro bychom mohli říct, že čím snažší a rychlejší se zdá být zveřejnění, publikování textu, tím menší úcta a pozornost je mu věnována. Neplatí to u všech, ale u mnoha internetových médií ano. Spolehají na to, že kdyby si čtenáři začali na nějaký materiál stěžovat, je velmi snadné ho upravit, pozměnit nebo zcela stáhnout zpět do redakčního šuplíku. S něčím takovým tištěné noviny nebo časopisy počítat nemohou. Internetová žurnalistika je dnes zkrátka do značné míry rychloobrátkové zboží, kde text stárne ještě rychleji, než jsme si kdy vůbec dovedli představit. Jestliže se dříve říkávalo, že není nic staršího než včerejší noviny, u internetu to platí ještě víc.

Co z toho všeho plyne? Nejvíce chybně napsaných sloupků, fejetonů, komentářů nebo špatně udělaných rozhovorů jsem potkala právě na internetu. Založit si internetový magazín je dnes natolik snadné, že to zvládne skoro každý. Pořídít si zdarma redakční systém už dnes také není nic nemožného a získat do party pár odhodlaných jedinců, kteří si to také chtějí zkusit, to je většinou otázka chvilky. Zkrátka a dobře, stát se vydavatelem, to dnes můžete během chvíle a se vstupním kapitálem nižším než tisíc

5.

Reportáž

Ve všech kurzech, ve kterých jsem kdy učila, dozvídala jsem se od kurzistů vždy totéž: „Napíši reportáž, to umím.“ Výsledek byl také vždy stejný – z deseti studentů většinou jen jeden přinesl skutečnou reportáž. Ostatní donesli informační články a příhody všeho druhu, ale reportáž nikoliv. Nevím, proč právě reportáž vzbuzuje dojem, že ji každý umí a zvládá, přestože se jedná o skutečně nelehký žánr. Zřejmě to bude tím, že slovo „reportáž“ je každému sice dobře známé, ale jen málokdo skutečně ví, jak se reportáž správně píše.

Co to tedy je reportáž a jaké má rysy? Definovat tento žánr můžeme jedním jediným slovem – reportáž je svědectví. Pokud se následně zamyslíte nad tím, jaké by mělo každé svědectví být, dostanete také základní odpověď na otázku, jaká by měla být reportáž.

Svědectví by mělo být v první řadě pravdivé a objektivní. Musí obsahovat celou řadu faktů a nikdy nesmí chybět informace o tom, co se stalo, kdy se to stalo a kde se to stalo. Svědectví je vždy něco, co jsme zažili na vlastní kůži – jinak o tom nemůžeme svědčit. Reportáž připouští však jednu výjimku – pokud vyslechnete svědectví někoho, kdo záležitost zažil, můžete na základě takového svědectví napsat reportáž. K těmto základním charakteristikám přistupují ještě další charakteristiky nadstavbové:

1. Reportáž je odrazem osobnosti reportéra, a tudíž může (ale nemusí) obsahovat i jeho osobní názory a stanoviska. Do jaké

míry autor do reportáže vloží své postoje a názory, záleží na něm. Chybou by však bylo, pokud by zmínil výhradně své názory a postoje.

2. Reportáž by měla být co možná nejpestřejší, to znamená, že by měla obsahovat i přímé řeči, výpovědi nejrůznějších dalších svědků a zúčastněných, může dokonce obsahovat i interview.
3. V reportáži by neměly chybět emoce a prožitky, které jsou odrazem toho, co reportér zažil na vlastní kůži a může o tom podat svědectví.
4. Jazyk reportáže se může pohybovat od čistě zpravodajského jazyka až po literárně beletristické zpracování.
5. Reportáž může mít až investigativní charakter a často ho také má. (Slovo investigativní označuje činnost novináře, který vyhledává a shromažďuje informace, zejména o podezřelém, nebo dokonce kriminálním jednání veřejných činitelů. Investigativní novinářství je důležitá součást společenské kontroly a tento druh práce může být pro novináře nebezpečný.)
7. Samozřejmě součástí reportáže v tisku tvoří fotografie.
8. V tištěné formě existuje i samostatný žánr – fotoreportáž.

Měli byste vědět

Reportáž můžeme definovat jedním jediným slovem – reportáž je svědectví. Svědectví musí být pravdivé a objektivní, musí obsahovat celou řadu faktů a nikdy nesmí chybět informace o tom, co se stalo, kdy se to stalo a kde se to stalo.

— 5.1 — O čem psát?

Největším problémem hned na začátku práce bývá často volba tématu. O čem bych vlastně měla, nebo měl psát? Často si lámeme hlavu nad tím, že se ve vašem okolí nic tak zajímavého neděje, co by si zasloužilo pozornost reportáže. Věřte však, že ty úplně nejzajímavější věci se většinou odehrávají přímo v našem nejbližším okolí a my je jen nevidíme.

U reportáže platí, že se nedá psát jen od stolu, to je jasné. Reportér musí za reportáží někam vyjet, vyjít, vyrazit... Nevíte-li kam, zamyslete se nejprve nad tím, co opravdu dobře znáte. Nejlepší reportáže vznikají vždy z pera autorů, kteří o zvoleném tématu hodně vědí. Pro každého začátečníka je tedy dobré zvolit takové téma, které mu je blízké a dobře se v něm orientuje – například reportáž z vlastního pracoviště. Takové téma je vysloveně dobrým tréninkem pro všechny, kteří píšou tento žánr úplně prvně. Budete se pohybovat ve známém prostředí a mezi známými lidmi, váš ostych bude menší a pro začátek se vám s takovým tématem bude dobře pracovat.

Měli byste vědět

Nejlepší reportáže vznikají vždy z pera autorů, kteří o zvoleném tématu hodně vědí. Pro každého začátečníka je tedy dobré zvolit takové téma, které mu je blízké a dobře se v něm orientuje.

Ať už se ale rozhodnete začít reportáží z vlastního pracoviště, nebo jakoukoliv jinou, vždy budete stát před otázkou, co je na tom vlastně zajímavého. Proč by to měl čtenář číst, proč by ho to mělo bavit a zajímat? Ke každému tématu musíte přistupovat tak, abyste čtenáři sdělili zajímavé a čtivé věci. Někdy může být poměrně náročné tyto zajímavé věci najít – všechno vám připadá

Často se také stává, že autor začne naprosto správně a v duchu reportážního přístupu, ale ve druhé třetině se mu materiál zvrtně a najednou se změní v úplně jiný žánr. Často to bývá způsobeno například humornou pointou v závěru, která do reportáže nepatří a pokud ji autor zvolí, musí být již zručnější, aby nenarušil reportážní žánr.

Ač se to zdá neuvěřitelné, za reportáž je často zaměňován fejeton. Autor napíše skvělý fejeton z výletu po Šumavě a domnívá se, že napsal reportáž o Šumavě. Jazyk fejetonu je většinou lehčí, humornější než u reportáže a fejeton samotný obsahuje hlavně osobní dojmy autora a minimum faktů. Fejeton se dívá na určitý problém pouze z jediného pohledu – z pohledu autora. Často se píše o záležitostech trvalého významu (láska, morálka, pravda, lež apod.) a snaží se na staré věci dívat novým způsobem. Je to žánr zásadně subjektivní. Reportáž se snaží čtenářům zprostředkovat více pohledů a odkrývá co možná nejvíce zajímavých skutečností souvisejících se zvoleným tématem. Není to žánr subjektivní, ale snaží se o objektivitu a zachycení pravdy (tak jak by se o to mělo snažit správné svědectví). Přesto dochází k časté záměně a z nepochopitelných důvodů si začínající autoři často myslí, že fejeton, který napsali, je reportáží. Setkávám se s tím poměrně často.

— 5.6 — Praktika - reportáž

Vybrala jsem pro vás několik ukázek od autorů, kteří patří v našem tisku k nejzdatnějším reportérům. Záměrně jsem pro vás vybrala reportáže, které byly publikovány před mnoha lety, totiž v roce 1985 a 1986. Je to proto, abyste si mohli dobře všimnout obsahu reportáží, kompozice, stylu a práce s detailem. Pokud je reportáž aktuální, hůře se používá jako studijní materiál, protože nám její obsah často připadá zcela „normální“ a nutné zvláštnosti a detaily v něm nevidíme. Teprve na starších materiálech si můžeme dobře uvědomit, do jaké míry je autorův styl vždy poplatný době. To na ukázkách

uvidíte velice dobře! I dnes píší novináři styly, které jsou oblíbené a žádané. Protože to však čteme dnes a denně, zdá se nám to běžné. Až dnešní reportáže budou číst jako studijní materiál adeпти novinářství za 20–30 let, budou se usmívat a žasnout, podobně jako dnes my při čtení reportáží z let 1985–1986. Podívejte se na první ukázkou:

První ukázkou:

Autorem ukázkou je Rudolf Křesťan a reportáž byla publikována v časopise Mladý Svět č. 43, ročník 1985. Jedná se o reportáž-interview:

Anketa na zájezdu (kráceno pro účely výuky)

Jsou zájezdy, kde člověka může kousnout komár. Jsou ovšem i takové, kde velbloud. Zdeňka K. rafl tuniský dromedár do prstu právě ve chvíli, kdy zvíře v dobré vůli krmil. Při ošetřování rány pak pravil místní zdravotník zmíněnému účastníkovi zájezdu Cestovní kanceláře SSM: „Jste první, koho tady v okolí velbloud kousl. V této sezóně, myslím.“

Zájezd odletěl z Prahy do Tuniska počátkem letošního června. Ve čtrnáctidenním programu bylo zahrnuto nejen koupání v přímořském středisku Hammamet, ale i poznávací výlety do hlavního města Tunisu, do Sidi Bou Saidu, do Kairouanu, Monastýru, Soussu, do Nabudou a prohlídka památek legendárního starověkého fénického města Kartága.

Skupina měla možnost aspoň nahlédnout do minulosti a přítomnosti země, která je od roku 1957 samostatnou republikou. Leží na severu Afriky u Středozemního moře, sousedí s Alžírskem a Libyí. Žije tu na sedm milionů obyvatel, 96 % z nich jsou tunišští Arabové, hlavním náboženstvím islám. Po vítězství nad francouzskou okupací vznikl v zemi také státní hospodářský sektor – začal se

rozvíjet těžký a chemický průmysl, také příjmy rolníků se zvýšily. Soukromí podnikatelé však mají ještě stále silné pozice. Spolu s vnějším zadlužením země zůstává problémem Tuniska nezaměstnanost a nerovnoměrný rozvoj jednotlivých částí země.

Zájezd CKM SSM tvořilo přes třicet účastníků z celého Československa. Někteří z nich využili i „koupací dny“ k tomu, aby blíže poznali tuto zajímavou rozvojovou zemi. K daným výletům si přidali ještě své putování. Většinou na jih, k saharským pískům. Vlakem, autostopem.

Stejně jako u cest po domovině či blízké cizině, tak i tady pod palmami se potvrdila obecná pravidla, že záleží do značné míry na tom, jak se člověk dokáže kolem sebe dívat. Případně se vyrovnat s nečekanými nástrahami.

Tím se dostávám k naší anketě, kterou jsem přímo na místě připravil s třetinou účastníků zájezdu. Vedla mě k ní novinářská zvědavost.

- Proč se ten který účastník rozhodl z nabídky CKM SSM právě pro Tunisko?
- Jak se na cestu do exotických končin připravoval?
- Jak si na ni šetřil?
(Zájezd stál 9950 korun + 1580 korun za kapesné.)
- Co jej zaujalo z hlediska vlastní profese či osobních zálib?
- Jaké má zážitky?

Následující první rozhovor vznikl třetí den po přiletu. Další postupně. Poslední pak na sklonku pobytu, kdy v okolí Hammametu dozrávaly na stromech citrony. (Dále následují rozhovory)

Rozbor první ukázky:

Na ukázce je jasně vidět, že v dnešní době by jen těžko byla konkurenceschopná vůči ostatním reportážím publikovaným v tisku. Musíte si však uvědomit, že v době, kdy byla reportáž publikována, nemohl člověk přijít do cestovní kanceláře a jen tak si koupit zájezd do Tunisu. Cestovat kamkoliv mimo blok RVHP bylo výjimečností určenou jen pro skupinu šťastných nebo vyvolených. Ve skutečnosti to tedy znamená, že ve své době se jednalo o velmi senzační reportáž s vysoce poutavým obsahem. V dnešní době bychom to snad mohli přirovnat nejvýše k cestě turistů na orbitální stanici ve vesmíru. Jasně vidíte, že co v jednom prostředí a v určitých podmínkách může být poutavé, lákavé až senzační, může za jiných podmínek být zcela běžné a nezajímavé. Reportér je odrazem své doby a jeho reportáž nám i po letech poskytuje vcelku jasný obrázek stavu společnosti a místa, kde se reportér pohyboval. Až budou za dvacet let lidé číst vaše dnešní reportáže, budou mít stejný pocit – že jste byli poplatní době. A tak je to správně. Ze správně napsané reportáže musí být cítit atmosféra doby, ze které pochází.

Poplatnost místu a době, ve které reportér tvoří, se týká samozřejmě i kompozice a stylu. Zejména kompozice se může stát silným nástrojem jakékoliv cenzury nebo nesvobody. V kapitole 5.4, kde je příklad, jak můžete napsat reportáž z jedné a téže události s použitím dvou různých kompozic a s využitím různých detailů, si můžete všimnout, že zatímco jedna verze vnucuje čtenářům názor, že za nehodu mohou studenti, ve druhé verzi je to naopak dopravce. Je možné velice snadno čtenáře zmanipulovat, a proto toho dříve často využívala komunistická ideologie. Jak již víte, kompozice rozhoduje o tom, kolik faktů použijete (z těch, které jste zjistili), dle kompozice za sebe určitým způsobem fakta řadíte. A právě řazení faktů za sebe a práce s nimi se může stát silnou zbraní manipulace. Podívejte se například, jak je ve výše uvedené ukázce nahlíženo na faktické údaje týkající se hospodářství

Cvičení

Čeho zajímavého jste v poslední době byli svědky?
Co zajímavého jste osobně zažili? Vypište:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

O čem z toho by šlo napsat reportáž? Vypište:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Napište, proč by to mělo zajímat čtenáře?
Proč by to měli s chutí číst?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ve které osobě budete vyprávět (v první, ve třetí) a proč?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Co všechno byste mohli do reportáže zahrnout?
(Rozhovory s dalšími svědky, statistiky, nějaké zajímavé dokumenty, informace apod.):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Napište si v bodech, co všechno (výpovědi dalších svědků, důležité informace, tabulky apod.) by měla vaše reportáž obsahovat (ať na něco nezapomenete):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

drobné úpravy a přepisování, ale věřte mi, že to stojí za to! Svět je nesmírně malý, a pokud se dáte na novinářské řemeslo, tak pravděpodobnost, že se znovu nesetkáte s člověkem, kterého jste namíchli, protože jste mu nedali rozhovor autorizovat, je opravdu minimální. Navíc se to o vás rozkřikne a jste v koncích.

Co je to?

Autorizace znamená, že dáte zpovídanému rozhovor přečíst v té podobě, v jaké je plánován ke zveřejnění, a že vám k tomu zpovídaný dá svůj souhlas. Autorizace není ze zákona povinná, ale je dobrým zvykem ji dělat.

A teď již k teorii žánru, tedy jaké druhy rozhovorů rozlišujeme podle formy zpracování:

— 6.3 — Teorie žánru

V našich končinách rozlišujeme v zásadě tyto formy rozhovoru:

- 1) klasický (čistý dialog)
- 2) zpracovaný
- 3) monologický
- 4) realizovaný rozpravou
- 5) reportážní

Neberte to však nijak smrtelně vážně. Teorie žurnalistiky je záležitost složitá a neustále se vyvíjí. V zahraniční literatuře byste našli mnoho dalších typů členění, některé novinářské školy dělí rozhovor nikoliv podle formy zpracování, ale podle obsahu, jiné zase rozlišují desítky a desítky druhů rozhovorů, neboť berou v úvahu všechny sebemenší nuance. Shodou okolností jsem na toto téma vypracovávala svou ročníkovou práci na fakultě žur-

nalistiky, a tak jsem prošla opravdu hromadu literatury, abych zjistila, kde je ta zlatá střední cesta. Domnívám se, že je to ve výše jmenovaných pěti základních druzích, ale nijak si na tom netrvám. Je možné, že až se do hlubin teorie tohoto žánru třeba ponoříte sami, vytvoříte si přehled vlastní. A teď již k výše uvedeným pěti druhům:

1) Klasický rozhovor (v některé odborné literatuře označovaný také jako čistý dialog)

Jak již praví název sám, je to klasický rozhovor, tedy forma otázek a odpovědí. Popis prostředí, atmosféry a portrét zpovídaného zde ztrácí význam. Plná pozornost se soustředí na otázky a odpovědi. Proto sem patří zejména rozhovory s politiky nebo se známými osobnostmi a jedná se o rozhovory ve stálých rubrikách, jako například „Hovoříme s...“ a podobně. Důležité také je, že se jedná o tzv. čistý dialog, tedy co možná nejpřesnější opis toho, jak se rozhovor skutečně odehrál. Snahou je zasahovat do něj co nejméně a zachovat tedy co možná největší autenticitu. Pokud zpovídaný mluví nespisovně nebo opakuje často některé výrazy, do jeho projevu se nezasahuje a přepisuje se tak, jak zazněl. Pro zdůraznění autenticity se často používají upřesnění v závorkách jako například: (zasmál se), (nervózně si mne bradu), (mlčí a chvíli přemýšlí) apod. Snaha po co možná nejpřesnějším přepisu rozhovoru má přednost před zvyklostmi redakce. Pokud tedy redakce dává přednost spisovnému projevu, v tomto případě buď ustoupí, nebo je nutné zvolit jinou formu rozhovoru. Výjimkou jsou vulgární výrazy, které se většinou vytečkovávají, např.: do p...e, h...o apod.

2) Zpracovaný rozhovor

Jedná se vlastně o rozhovor klasický, který si redaktor volněji zpracuje a doplní ho například komentujícími větami nebo citáty. Nicméně zůstává zachována forma otázek a odpovědí. Jak již

a odhodlání dělá někdy zázraky. Je třeba vědět, že styl, jazyk fejetonu je lehký, často se používají citově zabarvená slova nebo třeba slova zvláštní až podivná. Fejeton si může dovolit různé „jazykové úlety“ a podobně. Lehkost vyjadřování je však zásadním znakem fejetonu – nesmíte se dostat do složitých a těžko srozumitelných souvětí, neměli byste zbytečně používat složité výrazy, cizí a nesrozumitelná slova nebo třeba intelektuální způsob vyjadřování. Styl fejetonu musí zkrátka být přátelský a spíše lidový. Myslete také na to, že ve fejetonu nesmí chybět humor a nadhled! Neměli byste text také zahltit metaforami. Dobře napsanému fejetonu čtenář rozumí hned, tzv. na první dobrou a nemusí půl hodiny přemýšlet, co tím chtěl vlastně autor říci.

Měli byste vědět

Styl fejetonu je lehký, často se používají citově zabarvená slova nebo třeba slova zvláštní až podivná. Nesmíte se dostat do složitých a těžko srozumitelných souvětí, neměli byste zbytečně používat složité výrazy, cizí a nesrozumitelná slova nebo třeba intelektuální způsob vyjadřování. Styl fejetonu musí zkrátka být přátelský a spíše lidový.

Doc. Štorkán ve svých skriptech charakterizuje sloh fejetonu velmi přesně: „*Fejetonový sloh je lehký, líbivý, vtipný a celkem zábavný, vzbuzuje u čtenáře emoce, není vázán na žádný určitý žánr. Fejetonista má k dispozici širokou paletu znázorňujících prostředků. Lehkost je docilována jak vtipným nápadem, tak humornou úvahou. Rozpětí satirických prostředků se pne od tiché ironie až po hořký sarkasmus.*“

Čtvrtá zásada se týká závěrečné pointy. Fejeton nemůže končit tak zvané „do ztracena“, protože pak to není fejeton. Musí mít tečku čili nějakou pointu nebo třeba nečekané vygradování. V závěru

často přichází jakési zevšeobecnění a s ním ruku v ruce i pointa. Můžeme to také charakterizovat jako závěrečné rozuzlení. Je na autorovi, zda to bude rozuzlení očekávané nebo neočekávané. Vymyslet závěr fejetonu je velmi náročné, na celém útvaru skoro nejtěžší. Právě v závěru vám velmi pomůže, když si vzpomenete na svůj autorský záměr – protože závěrečná pointa (tečka, rozuzlení) by k němu měly jasně mířit.

Měli byste vědět

Fejeton nemůže končit tak zvaně „do ztracena“, protože pak to není fejeton. Musí mít tečku, čili nějakou pointu nebo třeba nečekané vygradování. Právě v závěru vám velmi pomůže, když si vzpomenete na svůj autorský záměr – protože závěrečná pointa (tečka, rozuzlení) by k němu měla jasně mířit.

Závěrem bych ráda zmínila ještě několik rad týkajících se začátku čili otevření fejetonu a následného rozvinutí děje.

Začátek nazýváme úvodem nebo expozicí. Smyslem úvodu je seznámit čtenáře s tím, o čem autor chce psát (bude psát, o čem píše). Téma může být u fejetonu takřka jakékoliv. Úvod by však nikdy neměl být příliš dlouhý a rozvláčný, neboť dnešní čtenář navyklý na film a televizi nemá náladu trávit příliš mnoho času úvodem. Chce být okamžitě vtažen do děje! Nedoporučuje se tedy dnešním autorům vytvářet úvody delší než čtvrtinu autorské stránky (klasická norma strana, třicet řádek po šedesáti znacích).

Měli byste vědět

Začátek nazýváme úvodem nebo expozicí. Smyslem úvodu je seznámit čtenáře s tím, o čem autor chce psát (bude psát, o čem píše).

Najděte chyby

Zkuste ohodnotit kvalitu níže uvedené recenze. A opět platí, že správných může být i více variant než jedna:

E. T. NESTÁRNE (autorka: Iva)

Dlouhé zimní večery jsou nudné, a tak někdy přijde na řadu návštěva videopůjčovny. Stalo se a já se po letech zase podívala na starou známou pohádku od Stevena Spielberga „E. T. – Mimoszemšťan“. Už první záběry mě dostaly. Bála jsem se a ani jsem nedutala, jako bych ten film viděla poprvé. A vůbec mi nevadilo, že vím, jak všechno dopadne. Tenhle příběh je prostě stará dobrá klasika, která nestárne.

A co se mi na tomto filmu líbí? Vlastně úplně všechno. Hudba je super, kamera je bezvadná, děj je napínavý a někdy dokonce legrační – občas jsem se od srdce zasmála. Častěji jsem ale potřebovala kapesník a bulela jsem jak malá holka, když E. T. umíral a Elliot se uzdravoval.

Kromě tohoto filmu jsem viděla celou řadu sci-fi filmů o mimozemšťanech, ale na žádný z nich mě tolik nebavilo koukat. Navíc je to asi jeden z mála filmů, kde mimozemšťana divák miluje a fandí mu. A jak by také ne, když je to trikově úžasně zvládnutá figurka, která vypadá jako živá a člověk by ji hned adoptoval. Ale i další triky docela ušly a herecké výkony jak by smet. Myslím, že hlavní dětská role – postava Elliota – byla zvládnutá výborně. Tomu klukovi jsem věřila. Jeho mimika neměla chybu. Jen je škoda, že zřejmě zmizel někde v propadlišti hollywoodských dějin, protože jsem ho už nikdy v žádném dalším filmu neviděla. Ale kdo ví, jestli bych ho vůbec dnes ještě poznala, když je z něj třicátník.

Takže závěrečné bodování? Známká jako ve škole – za jedna. A rada? To video si určitě půjčte. Je sice pomalu staré jako „Metuzalém“, ale pro dlouhé zimní večery se hodí. Do těch přece trocha té poctivé nostalgie a vzpomínek na dětská léta patří.

1) Tato recenze

- a) nemá jazyk, styl a formu klasické recenze
- b) je docela dobrá, pokud by byla určena třeba pro školní časopis
- c) je v odborném filmovém časopise nepublikovatelná, jedinečně snad jako vtip nebo nadsázka

2) Pokud jde o odborné zpracování recenze

- a) tak je naprosto nedostatečné
- b) tak je vynikající
- c) tak je dostačující

3) Pokud jde o odbornou hloubku recenze, problémem je

- a) absence jakékoli dramaturgické analýzy díla
- b) argumentace způsobem „líbí se mi“ bez další analýzy
- c) mimo jiné i používání zcela neadekvátních hodnocení typu „záběry mě dostaly“ a podobně

Cvičení

Zamyslete se, v čem jste skutečně tak dobří, abyste se mohli stát hodnotiteli – recenzenty. Vypište si takové oblasti (např. počítačové hry, grafika, hra na nějaký hudební nástroj apod.):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Které knihy vás natolik zaujaly, že byste si troufli na ně napsat alespoň laickou recenzi?

.....
.....
.....
.....

Zapište si u každé knihy to hlavní, co vám po dočtení zůstalo v mysli:

.....
.....
.....
.....
.....

Je něco, co se vám na jednotlivých knihách nelíbilo?
Něco, co vám jako čtenáři vadilo? Vypište si to:

.....
.....
.....
.....
.....

Co byste naopak u knížky, na kterou chcete psát recenzi, pochválili? Vypište si všechny klady, ať na nic nezapomenete:

.....
.....
.....
.....
.....

15.

Příběh

Vítejte v jedné z nejúžasnějších a nejdobrodružnějších oblastí tvůrčího psaní – ve světě fantazie, který můžeme označit lidově jako „vymyšlení příběhů“ nebo odborně „narativní tvorba“.

Jedno krásné přísloví říká: „Jenom dvě bytosti mají tu moc určit, kdy se co komu stane, kdy se kdo narodí a kdy kdo zemře – Bůh a spisovatel.“ S trochou nadsázky toto úsměvné přísloví pěkně vykresluje úžasně a mocné „pravomoci“ každého spisovatele. Časem samozřejmě poznáte, že věci nejsou až tak jednoduché, ale zatím zůstaňme u toho, že spisovatel skutečně má takřka veškerou moc nad svým příběhem a pojďme se podívat, jak taková práce na příběhu vůbec začíná.

Co je to?

Pojem **NARACE**

pochází z latinského

narratio, tedy

vyprávění.

— 15.1 — Nápad a námět

Nejprve mi dovoluňte pár slov na úvod této rozsáhlé kapitoly. Možná si mnozí říkáte, proč se kapitola nejmenuje třeba „povídka“ nebo ještě lépe „novela“, anebo dokonce „román“. Většina z vás se přece chce naučit psát knihy, je to tak? Možná ne všichni, ale určitě někteří z vás by chtěli zkusit napsat film nebo třeba televizní seriál, nebo možná jen malou televizní komedii či aktovku. Ať už se

chcete pustit do čehokoliv, všechny vás spojuje jedna velmi důležitá věc – totiž příběh (a v něm nějaké postavy). Vždy bude sice zpracovaný jiným způsobem a rozvětvený do rozdílné hloubky, ale nikdy se bez něj neobejdete. Léta pedagogické praxe mi ukázala, že u naprostých začátečníků je ze všeho nejdůležitější začít výukou příběhu, a to bez ohledu na budoucí žánr. Nejprve totiž potřebujete porozumět zákonitostem stavby příběhu a budování postav, abyste se později mohli rozhodnout, v jaké formě svůj příběh čtenáři předložíte. Pokud ale nedokážete postavit základní poutavý děj a vykreslit postavy, neporadíte si ani s povídkou, ani s novelou, ani s filmem či televizní aktovkou. Příběh je totiž alfou a omegou spisovatelské tvůrčí práce. A proto se v této publikaci, která je určena začátečníkům, nebudeme zabývat konkrétními žánry, jako je povídka a další. Budeme se nejprve učit základu všech základů – budování příběhu, postav a vztahů mezi nimi. Konkrétními žánry se zabývám až ve druhém díle této publikace určené již pro „zasvěcené“. Druhý díl *Tvůrčí psaní pro každého* vyšel v roce 2009 (má žlutou barvu a vydalo ho nakladatelství Grada Publishing). Tento díl se velice podrobně zabývá psaním beletrie. Pokud jste tedy již zvládli tvorbu příběhu, můžete postoupit o stupeň výše ke druhému dílu této učebnice.

Než vůbec začnete budovat svůj příběh, musíte projít určitými etapami vývojové tvůrčí práce, kterým se není možné vyhnout. Krok úplně první při tvorbě příběhu je: nápad.

Zřejmě se teď usmíváte a říkáte si: „No, to je tedy objev!“ Pozor však, nepřehlížejte malé věci, neboť ty jsou stavebními základy pro vaše celé dílo a každý stavebník ví, že bez dobrých základů žádný dům nestojí. Nápad je důležitější, než si jen dovedete představit a zahrnuje v sobě mnoho dalších úvah, kroků a plánů. Toto slovo označuje prvotní fázi přípravy vašeho příběhu. Označuje fázi, kdy „něco“ nosíte v hlavě a přemýšlíte, že by „se o tom možná dala napsat kniha“. Označuje fázi hledání a poznávání.

Nápad však ještě není příběh. Nápad je myšlenka, že by bylo zajímavé napsat knihu například o životě lidí v aljašské buši, ale příběh je konkrétní děj v této buši se odehrávající. Vy nejdříve potřebujete nápad. Z jakého prostředí, odkud a o kom by vlastně váš příběh mohl být? Máte zajímavý nápad? Třeba máte! Co s ním ale dál?

Co je to?

Nápad je myšlenka, že by bylo zajímavé napsat knihu například o životě lidí v aljašské buši, ale příběh je konkrétní děj v této buši se odehrávající. Vy nejdříve potřebujete nápad, tj. vědět, z jakého prostředí, odkud a o kom by vlastně váš příběh mohl být.

Máte nápad, ale nemáte zatím žádný příběh (čili děj). Takže pokud máte nápad, musíte si ihned vzápětí položit otázku, jak dobře znáte prostředí, ze kterého by měl váš příběh vycházet. Je to ze současné doby? Je to skutečná historická událost anebo skutečné historické období? Je to snad sci-fi? Je to něčí konkrétní příběh, který se skutečně stal? Je to snad autobiografie nějaké známé osobnosti? Je to něco z vašeho života? A tak dále, a tak podobně... S výjimkou případů, kdy se jedná o příběh z vašeho

Měli byste vědět

Práce na nápadu bude vyžadovat přípravné práce související s detailním poznáním prostředí, kterého se nápad týká. Čím detailněji budete toto prostředí znát, tím snáze nakonec buď vymyslíte, nebo najdete konkrétní příběh.

Co je to?

Příběh označujeme jako vertikální, pokud tím hlavním, co v příběhu udává tempo, jsou postavy. Postavy aktivně ovlivňují události.

Kontrolují a ovládají svůj osud. Jako lineární označujeme všechny příběhy, kde tím hlavním je děj. Postavy jsou ovládány událostmi a osudem. Nejsou pánem svého života, neřídí ho.

Při psaní samozřejmě vždy budete mít mix děje a postav. Nicméně, ať se bráníte jakkoliv, vždy jedno anebo druhé převáží a stane se dominantním – buď děj, anebo postavy.

Kromě základní struktury příběhu a základního typologického dělení je pro autora také nesmírně důležitý žánr. Než totiž začnete příběh budovat, musíte vědět, jaký žánr to má být. Ať si již vyberete jakýkoliv žánr, jednu věc si pamatujte: Ze všeho nejtěžší je žánry kombinovat. Plyne z toho dobrá rada – začátečník by nikdy neměl kombinovat žánry. Potřebujete k tomu již velkou zkušenost a praxi. Takže se jasně rozhodněte, zda budete psát komedii, drama anebo cokoliv jiného, ale volte pro začátek čistý žánr a nekombinujte!

Z hlediska typologie dále dělíme příběhy na uzavřené a otevřené. Otevřený příběh je takový, kde jasně víme, oč jde, a známe hlavního viníka (hlavní zápornou postavu). Víme velmi dobře, oč jde mezi Jokerem a Batmanem, mezi šerifem a Robinem Hoodem. Uzavřený příběh je takový, kde se vše dozvídáme postupně, jak jde děj. Většina současných filmů jsou právě uzavřené příběhy, protože diváci se snadněji identifikují s hlavními postavami.

Iluze reality

Pamatujte si základní pravidlo příběhu: „Příběh není realita. Příběh je iluze reality.“ Je to poučka, na které mnoho věcí stojí a padá,

je to základní pravidlo vedoucí k úspěchu a je to také základní instrukce pro každého autora. Příběh je iluze reality! Pokud vám čtenář věří a od prvních stránek má obavy o vaše postavy a o dění, pokud s vámi vše prožívá – protože tomu věří – potom ho můžete vzít kamkoliv do světa fantazie. Mezi čtenářem a příběhem existuje neviditelné a tenoučké spojení, které se nazývá důvěra. Musíte své čtenáře přimět, aby se obávali o vaše postavy a aby prožívali jejich problémy. A pokud se vám to podaří, potom jste vytvořili perfektní iluzi reality. Když se vám to nepodaří a první stránky knihy budou příliš neuvěřitelné a bláznivé, čtenář si většinou řekne: „To je ale hovadina...“ (nebo něco horšího) a knihu odloží. Ve skutečnosti jsou takřka všechny vymyšlené příběhy neuvěřitelné, vaším úkolem je však zajistit, aby jim čtenáři věřili. To je práce autora-spisovatele.

Dovolte jeden hezký příklad ze skutečného života: Americký producent Irwin Allen se svěřil se svou zkušeností z mládí. Jako mladičkový autor chtěl napsat film s názvem Velký cirkus. Napsal scénář a nabídl ho v Columbia Pictures. Zkušený producent mu řekl, že jeho příběh stojí za... Allen polkl a ptal se, kde je problém. A producent odpověděl: „To hovado, které přechází Niagarské vodopády na straně 19, vzpomínáš si na něj? Dej ho na stranu 49 a domluvíme se.“ Producent věděl, o čem mluví. Na straně 19 divák postavu ještě neznal. Věděl o ní jen málo a o její pád do Niagarských vodopádů neměl strach. Na straně 49 to však je již jiná písnička! Divák bude postavu již znát (bude k ní mít vytvořený vztah), bude se o ni bát a bude se s ní identifikovat. A to mám přesně na mysli, když hovořím o tom, že vám čtenář musí věřit a musí vše prožívat!

Měli byste vědět

Pamatujte si základní pravidlo příběhu:

„Příběh není realita.

Příběh je perfektní iluze reality.“

Kdo je kdo?

Tak jako v běžném životě dokážeme rozlišit, kdo je kdo a lidi, které známe, dokážeme většinou rozpoznat i za šera nebo za tmy (když vidíme, jak se pohybují, slyšíme, jak mluví apod.), měl by i čtenář (nebo divák) mít šanci jednotlivé postavy od sebe odlišit. V praxi to znamená, že každá postava:

- ☛ jinak mluví
- ☛ jinak se pohybuje, obléká, má jinou mimiku a gestikulaci
- ☛ jinak vypadá (výška, váha, barva očí a vlasů apod.)
- ☛ má jiný způsob vidění světa, jiné uvažování, jiný vnitřní svět (psychiku)
- ☛ má trochu jiný smysl pro humor a některé postavy možná nemají žádný smysl pro humor
- ☛ má trochu jinou inteligenci a také emoční inteligenci
- ☛ má trochu jiné záliby i životní priority
- ☛ vyrostla v jiném rodinném zázemí, nejspíš na jiném místě a možná i v různých společenských třídách
- ☛ je na tom jinak s penězi a majetkem – někdo je bohatý, někdo chudý, někdo průměrný apod.
- ☛ vystudovala jiný typ školy – někdo má vzdělání jen základní, někdo středo a jiný vysokoškolské

Vytvořit jednotlivým postavám zřetelné charaktery a tím je od sebe vzájemně odlišit je pro příběh důležité a autora to většinou stojí hodně úsilí. Jde ale o činnost velmi zábavnou, protože není nic zajímavějšího než se pokoušet stvořit zajímavou postavu. Pokud autor své postavy skutečně dobře zná, není pro něj složité odpovědět na otázku, co má postava na nočním stolku, jaký parfém používá nebo která barva je její nejoblíbenější. Více se o postavách dozvíte ve druhém dílu této učebnice.

Co vaše postavy chtějí?

Řekli jsme, že vaše hlavní postava musí chtít dosáhnout svého cíle i za cenu vlastního života. To je skutečně velmi silná motivace a většinou běžní lidé v běžném životě tak silné motivace nemívají. Knižní a filmové příběhy vše poněkud zveličují, aby byly příběhy dostatečně atraktivní a zajímavé. Přesto i v tomto případě platí, že vymyšlené to musíte mít tak, aby vám čtenář nebo divák věřil, a stále tedy dodržujete pravidlo perfektní iluze reality. Je určité důležité poznamenat, že tenoučká hranice, kdy nám čtenář ještě věří a kdy už ne, je do značné míry dána kulturou dané země a jejími zvyklostmi. Například v USA mají obyvatelé tuto hranici oproti Evropě posunutou a jsou ochotni ještě jako uvěřitelné uzнат zápletky, které Evropan dávno považuje za přehnané a nevěří jim. V každém případě však platí, že motivace postav, tedy to, co postavy chtějí, je nesmírně důležitá součást jejich charakteru a také celého příběhu.

Měli byste vědět

Motivace postav,
tedy to, co postavy
chtějí, je nesmírně
důležitá součást jejich
charakteru a také
celého příběhu.

Postavy nemohou dělat věci prostě „jen tak“. Něco takového by bylo možné pouze za předpokladu, že by postava trpěla nějakou duševní poruchou. Jinak každý zdravý člověk vždy ví, proč něco dělá a čeho tím chce dosáhnout. Pokud někdo tvrdí, že ne, tak svou motivaci jen nechce prozradit. To, co postavy chtějí, musí logicky vycházet z jejich charakteru, tedy z toho, jak jste je vymysleli. Kdybyste si například vymysleli postavu velmi líného a obézního muže, který nesnáší sport, museli byste nějak vy-

světlit, proč si k vánocům najednou přeje permanentku do fitka. Chce snad změnit svůj život a začít hubnout a pracovat na sobě? Chce tím všechny kolem sebe překvapit? Pokud ano, tak to dává

smysl a vy si musíte vše dopředu jen pěkně připravit. Pokud ale tento muž nic takového neplánuje, pak takové přání nedává smysl. Budete mu muset smysl dát, jinak byste se dostali v příběhu do potíží. Někdy se stává, že postavy chtějí věci jen proto, že to tak chce autor. Ten postavě „poručí“ a ona najednou chce úplně bezdůvodně něco, co by normálně nikdy nechtěla. To je špatně a tomuto prohrěšku se spisovatelskou hantýrkou říká „autorská cochcárna“. Znamená to, že postava nechce věci ze své vlastní podstaty a logiky, ale prostě jen proto, že to chce autor. Autor to většinou chce proto, že to potřebuje pro další děj příběhu. Takhle to ale nefunguje. Vše si musíte pečlivě připravit, aby tomu divák věřil a aby to dávalo z hlediska logiky smysl.

Měli byste vědět

Postavy nemohou dělat věci prostě „jen tak“. Něco takového by bylo možné pouze za předpokladu, že by postava trpěla nějakou duševní poruchou. Jinak každý zdravý člověk vždy ví, proč něco dělá a čeho tím chce dosáhnout. Pokud někdo tvrdí, že ne, tak svou motivaci jen nechce prozradit.

O čem se nemluví

Někdy se stává, že postavy chtějí věci jen proto, že to tak chce autor. To je špatně a tomuto prohrěšku se spisovatelskou hantýrkou říká „autorská cochcárna“.

Je důležité si také říci, že někdy se může stát, že se vaše postavy začnou vzpírat. Vymyslíte si, co by měla některá z vašich postav udělat, ale cítíte, že ona to udělat nechce. Zní to bláznivě a mnozí spisovatelé říkají, že se s nimi postavy hádají. To se může stát ze-

jména tehdy, pokud někde něco skřípe a není to tak úplně dobře v příběhu vysvětleno (často říkáme vymotivováno). Rozum radí jedno řešení a vaše podvědomí, které v tu chvíli autor vnímá jako hlas postavy z jeho příběhu, navrhuje řešení jiné. Tím vzniká pocit, že se s autorem postavy hádají. Je dobré věnovat pozornost svému podvědomí, tedy tomu, co postava říká. Většinou tím odhalíte nějakou nedokonalost a zjistíte, že postava má pravdu.

Ve druhém dílu této učebnice se o motivacích postav dozvíte ještě víc. Jsou opravdu důležité, a proto jim věnujte při svém psaní dostatek pozornosti!

— 15.7 — Praktika - postavy

Pokuste se odpovědět na níže položené otázky:

Jak se vaše hlavní kladná postava jmenuje?

.....

Jak se jmenuje vaše hlavní záporná postava?

.....

Kolik je kladné postavě let?

.....

Má některá z postav vadu řeči? Pokud ano, která a jakou?

.....

.....

Co by si nikdy vaše záporná postava nekoupila k jídlu?

.....

Má vaše kladná postava nějaké zlozvyky? Jaké?

.....
.....

Jaké dobré vlastnosti má vaše záporná postava?

.....
.....

Vyjmenujte oblíbené časopisy obou postav.

.....
.....

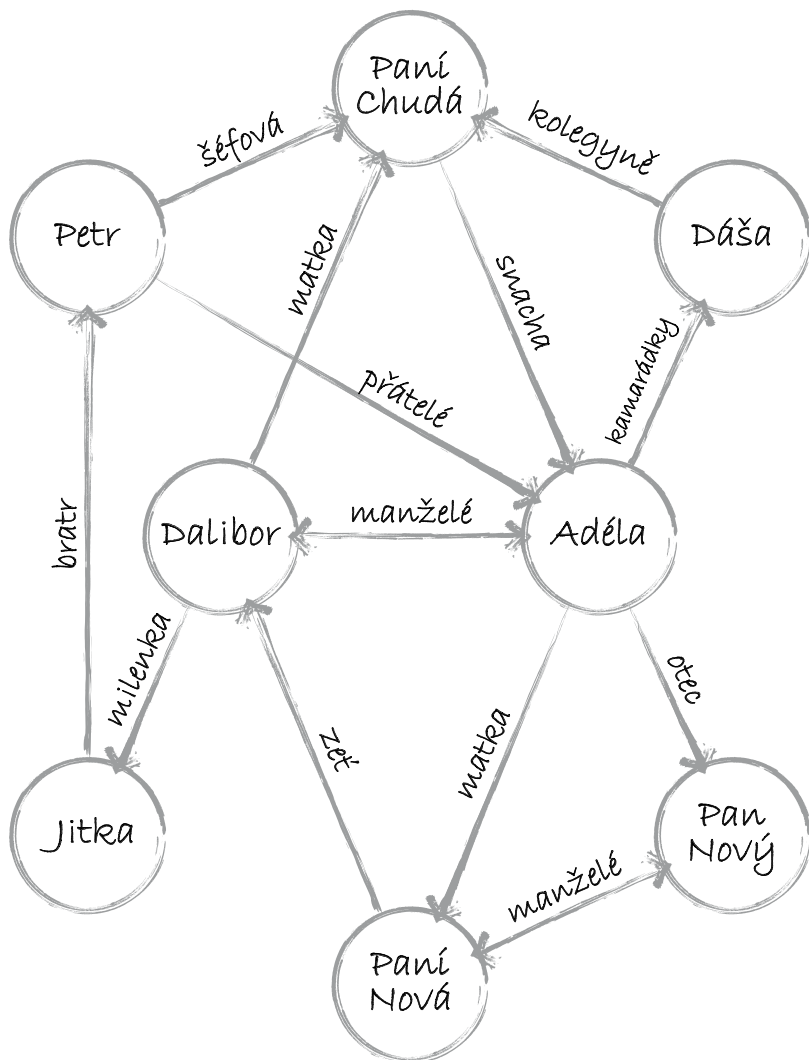
Má některá z postav psa? Pokud ano, která, jaké plemeno a jak se pes jmenuje?

.....
.....
.....

Dokázali jste na otázky odpovědět? Pokud ano, tak to je skvělé! Pak své postavy opravdu znáte. Stálo vás nalezení odpovědí hodně času? Skvělé je, že jste tento čas odpovědím věnovali. V takovém případě věnujte svým postavám ještě nějaký další čas, abyste je skutečně měli promyšlené do hloubky!

Možná vás překvapilo, že jste měli hledat dobré vlastnosti u záporné postavy. Jak víme, ani v běžném životě nikdo není jenom dobrý nebo jenom špatný. I záporné postavy mají dobré vlastnosti a kladáci mohou mít vlastnosti špatné. I mrcha může v něčem překvapit a vzorník nám někdy může vyrazit dech. Nikdy byste neměli psát postavy tak, aby byly jen dobré nebo jen špatné. Z toho se potom rodí tzv. ploché postavy a jedná se o jednu ze základních chyb při tvorbě postav.

Zamyslete se, jaké mají postavy ve vašem příběhu mezi sebou vztahy. Aby se autorům dobře ve vztazích orientovalo, často si kreslí tzv. pavouka. Může vypadat například takto:

Nakreslete si pavouka pro svůj vlastní příběh:

nebohý muž zavalený spoustou otázek. Seškrtnáním dosáhneme lepší přehlednosti textu a celkově ho tím vylehčíme. Přílišná upovídánost fejetonu škodí.

Upravený fejeton:

ZEPTEJ SE MĚ, NA CO CHCEŠ, JÁ TI NA CO CHCI, ODPOVÍM...

(autorka: Petra)

Můj bývalý přítel **byl rentiér. Bohužel ne bohužel nebyl** tak bohatý, aby mě mohl brát s sebou na své finančně náročné dobrodružné výpravy. Holt smůla. **A tak jsem vždy Vždy** po jeho návratu **jsem** byla natěšená na vzrušující vyprávění. Kladla jsem mu spoustu otázek a doufala, že se mi na ně dostane květnatých odpovědí. „Jaký byl let? Jaké jste měli počasí? Co jste viděli zajímavého?“ ptala jsem se obvykle.

„Pavel málem ulovil žraloka,“ dostalo se mi jednou stručné odpovědi. **A já marně Marně jsem** přemýšlela, kdy jsem položila otázku týkající se rybolovu.

Vždy, když jsem na přítele nahrnula více otázek současně, nastal totální chaos. **A to hlavně Hlavně** v mé hlavě. Už dopředu jsem tušila, že nedojde k uspokojení mých potřeb (což bylo získání informací). **A to jako žena, opravdu špatně nesu.** Myslela jsem si **tedy** něco o pitomci a primitivovi, se kterým se nedá normálně mluvit. **A ještě navíc Navíc** ten přítelův bezelstný výraz! **Muži totiž mají zřejmě nastavený obranný mechanismus, který se jim automaticky zapíná a vytěsňuje všechny pro ně nadbytečné informace. Vážnost situace si neuvědomují! Vyberou si vždy pouze jednu otázku hodnou odpovědi. A to buď tu, která byla první, poslední, z nějakého neznámého důvodu je oslovena anebo je na ni krátká nekomplikovaná odpověď. A my pak tedy máme několik možností jak reagovat. Můžeme své otázky zopakovat – teď už poučeny, takže postupně, zlomíme nad nimi hůl a potřebné informace si**

obstaráme jinde a jinak anebo se prostě smíříme s nevyhnutelným – bližní své máme přece bezpodmínečně milovat a chápat.

Určitě ten pocit všichni dobře znáte, že často někde na trase mezi vypuštěním otázky a získáním odpovědi dojde k pokřivení časoprostoru. **A čím Čím** více otázek je vysloveno najednou, tím více roste pravděpodobnost tohoto jevu. Teorie relativity přestává být pouhou teorií a Einstein si mne ruce na nebeské báni (nebo že by se obracel v hrobě?). Je to typická komunikace mezi mužem a ženou. Jednoznačně jsem si totiž potvrdila názor, že muži jsou z Marsu a ženy z Venuše... **a to jednou pro vždy!** Na Venuši lze dělat všechno současně. Lze pracovat a přitom komunikovat s Janou, Evou, Markétou, odpovídat Pavle, Petře, Kamile a se všemi držet krok a konzistentní rozhovor. Naopak na Marsu vždy vedle sebe stojí pouze dvě osoby opírající se o motyku a vedoucí diskuzi o nesmrtelnosti brouka. Když obyvatelé těchto planet osídlili Zemi, možná jejich stvořitel měl nějaké vyšší cíle, rozhodně to ale nebylo vzájemné propojení komunikačních dovedností.

Asi všechno vidím zkresleně, mluvím pouze za Venušanky. Marťané (jak padnoucí pejorativní pojmenování obyvatel planety Mars) by vše komentovali určitě jinak. Dovedu si představit komentáře typu: „Vždyť ses na nic neptala“, „Pořád jenom mluvíš, nemůžu reagovat na všechno, co říkáš, to bych se zbláznil“, „Zajímáš se jenom o hlouposti“. Asi to tak opravdu vidí. Mluvíme a mluvíme, klademe spoustu otázek. **a odpovědi nás možná ani nezajímají.** Omlouvá nás pouze, že to myslíme dobře. Chceme projevit účast a zájem, a co hlavně – potřebujeme nutně nové informace, které řekneme holkám z Venuše!

Nevím jak vám, ale mně se nikdy nepodařilo zcela proniknout k motivačnímu vzorci muže a rozmotat jejich komplikovanou DNA. Pár proměnných veličin jsem sice úspěšně odhalila, ale stále některé chybí nebo nejsou pro všechny muže uniformní, což mne jako ženu mate. Každopádně je ale zřejmé, že se jedná o zcela jiný vzorec, než podle kterého odpovídají v tomto směru důsledné ženy.

Zkušenost mě naučila, ~~navzdory nevyřešenému vzorci, začít~~ komunikovat s muži jinak. **A to vždy Vždy** nejprve prostřednictvím jednoho nenáročného dobře formulovaného dotazu. Podle vstřícnosti se snažit následně nenápadně pokládat doplňující otázky, a to tak, aby se člověk dobral potřebných informací a muže nezahltil. Na prvním místě je tedy taktika a trpělivost. **A pak** Pak to s **těmi** muži vlastně není tak špatné. **Nemůžeme bez nich žít, ale vzájemně** **Vzájemně** své světy sice nemůžeme zcela nikdy pochopit, **Ale** můžeme se **však** chovat moudře.

8.3 Sloupek:	První ukázka:	1a,	2abc,	3a
	Druhá ukázka:	1a,	2a,	3c
9.1 Recenze:	Ukázka:	1abc,	2a,	3abc
10.1 Komentář:	První ukázka:	1abc,	2ac,	3a
11.1 Glosa:	Ukázka:	1bc,	2abc	
12.1 Soudnička:	První ukázka:	1ab,	2ac,	3ac
13.1 Nekrolog:	Ukázka:	1b,	2c	
15.7 Příběh:	Ukázka:	1a,	2a	3b, 4a